Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (fjärde avdelningen)

den 17 maj 2017 *

”Begäran om förhandsavgörande — Självständiga handelsagenter — Direktiv 86/653/EEG — Handelsagentens provision — Artikel 11 — Delvis underlåtenhet att fullfölja det avtal som ingåtts mellan tredje man och huvudmannen — Följder för rätten till provision — Begreppet ’orsaker som huvudmannen … kan klandras för”

I mål C-48/16,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Okresný súd Dunajská Streda (Distriktsdomstolen i Dunajská Streda, Slovakien) genom beslut av den 23 november 2015, som inkom till domstolen den 27 januari 2016, i målet

ERGO Poisťovňa a.s.

mot

Alžbeta Barlíková,

meddelar

DOMSTOLEN (fjärde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden T. von Danwitz samt domarna E. Juhász, C. Vajda, K. Jürimäe (referent) och C. Lycourgos,

generaladvokat: M. Szpunar,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— Slovakiens regering, genom B. Ricziová, i egenskap av ombud,

— Tysklands regering, genom T. Henze och M. Hellmann, båda i egenskap av ombud,

— Europeiska kommissionen, genom K.-P. Wojcik, A. Tokár och L. Malferrari, samtliga i egenskap av ombud,

och efter att den 12 januari 2017 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

* Rättegångsspråk: slovakiska.

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 11 i rådets direktiv 86/653/EEG av den 18 december 1986 om samordning av medlemsstaternas lagar rörande självständiga handelsagenter (EGT L 382, 1986, s. 17; svensk specialutgåva, område 6, volym 2, s. 150).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan ERGO Poist'ovňa a.s. (nedan kallat ERGO) och Alžbeta Barlíková angående en begäran framställd av ERGO att Alžbeta Barlíková ska betala 11 421,42 euro, som återbetalning av provision.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 Andra och tredje skälen i direktiv 86/653 har följande lydelse:

”Skillnaderna inom [Europeiska unionen] mellan de nationella lagarna om handelsrepresentation påverkar i hög grad konkurrensvillkoren för och utövandet av denna näringsverksamhet samt försämrar både det befintliga skyddet för handelsagenter gentemot deras huvudmän och skyddet för affärsuppgörelser. Dessutom är dessa skillnader av sådant slag att de försvårar möjligheterna att ingå och genomföra avtal om handelsrepresentation mellan huvudman och handelsagent i olika medlemsstater.

Varuhandeln mellan medlemsstaterna bör ske på villkor liknande dem som gäller inom ett enskilt medlemsland, vilket nödvändiggör ett inbördes närmande mellan medlemsstaternas rättssystem i den utsträckning som krävs för en väl fungerande gemensam marknad. I detta hänseende undanröjs inte de ovannämnda skillnaderna genom föreskrifterna om lagvalsklausuler, även om de skulle göras likformiga, och därför är den föreslagna harmoniseringen nödvändig, trots att dessa föreskrifter finns.”

4 I artikel 1.2 i direktivet föreskrivs följande:

”Med handelsagent avses i detta direktiv en självständig agent med varaktig behörighet att förhandla om försäljning eller köp av varor för en annan persons räkning, här nedan kallad huvudman, eller att förhandla om och slutföra sådana affärsuppgörelser i huvudmannens namn och för dennes räkning.”

5 I artikel 3.1 i nämnda direktiv föreskrivs följande:

”Handelsagenten skall i sin verksamhet tillvarata huvudmannens intressen och handla plikttroget och redligt.”

6 I artikel 4.1 i direktivet föreskrivs följande:

”Huvudmannen skall handla plikttroget och redligt gentemot sin handelsagent.”

7 Kapitel III i direktiv 86/653 har rubriken ”Ersättning”. Detta kapitel innehåller bland annat bestämmelser om vilka regler som är tillämpliga för det fall ersättning till handelsagenten utgår i form av provision. Enligt artikel 6.2 i direktivet ska ”[v]arje del av ersättningen som varierar med affärsuppgörelsernas antal eller värde” anses utgöra provision vid tillämpningen av detta direktiv.

8 Artikel 7.1 i direktivet har följande lydelse:

”Handelsagenten skall ha rätt till provision på avtal som ingås under avtalstiden

a) i de fall då dessa träffats som ett resultat av hans medverkan, eller

b) i de fall då dessa ingås med tredje man, som han tidigare skaffat som kund för samma slags uppgörelser.”

9 I artikel 10.1 i direktivet föreskrivs följande:

”Rätten till provision uppkommer så snart som och i den mån som följande omständigheter föreligger:

a) huvudmannen har fullföljt avtalet, eller

b) huvudmannen borde enligt sin överenskommelse med tredje man ha fullföljt avtalet, eller

c) tredje man har fullföljt avtalet.”

10 I artikel 11 i direktiv 86/653 fastställs följande:

”1. Rätten till provision kan bortfalla, endast om och i den mån som

— det har påvisats, att avtalet mellan tredje man och huvudmannen inte kommer att fullföljas, och

— denna omständighet beror på orsaker som huvudmannen inte kan klandras för.

2. De provisioner som handelsagenten redan har mottagit skall återbetalas, om rätten till dem har upphört.

3. Överenskommelser i syfte att avtala om avvikelse från punkt 1 till men för handelsagenten får inte träffas.”

Slovakisk rätt

Handelslagen

11 I 642 § Obchodný zákonník (handelslagen), som avser förmedlingsavtal, anges följande:

”Genom förmedlingsavtalet åtar förmedlaren sig att utöva en verksamhet som syftar till att den intresserade parten kan teckna ett avtal med tredje man mot att den intresserade parten åtar sig att betala förmedlaren en ersättning (provision).”

12 Direktiv 86/653 har införlivats med slovakisk lagstiftning genom 652 § och följande paragrafer i handelslagen. I 652 § första punkten i lagen föreskrivs följande:

”Genom handelsagenturavtalet åtar sig handelsagenten i egenskap av yrkesutövare att i huvudmannens namn fullfölja affärsuppgörelser i syfte att teckna en viss typ av avtal (nedan kallade affärsuppgörelserna) eller förhandla om och slutföra sådana affärsuppgörelser i huvudmannens namn och för dennes räkning, och huvudmannen åtar sig att betala en provision till handelsagenten.”

13 I 660 § första och andra punkterna i samma lag föreskrivs följande:

”1. Rätten till provision … uppkommer vid den tidpunkt då

a) huvudmannen har fullgjort de åtaganden som följer av affärsuppgörelsen, eller

b) huvudmannen borde ha fullgjort de åtaganden som följer av affärsuppgörelsen …, eller

c) tredje man har fullgjort de åtaganden som följer av affärsuppgörelsen.

2. Rätten till provision uppkommer senast vid den tidpunkt då tredje man har fullgjort eller borde ha fullgjort sin del av åtagandet om huvudmannen hade fullgjort sin del av åtagandet. För det fall tredje man emellertid ska fullgöra sitt åtagande först efter mer än sex månader efter slutförandet av affärsuppgörelsen, uppkommer handelsagentens rätt till provision efter slutförandet av affärsuppgörelsen.”

14 I 662 § första och tredje punkterna handelslagen föreskrivs följande:

”1. Rätten till provision bortfaller endast om det har påvisats att avtalet mellan huvudmannen och tredje man inte kommer att fullföljas och denna omständighet beror på orsaker som huvudmannen inte kan klandras för, om inget annat stadgas i avtalet.

…

3. Även en överenskommelse som uteslutande är till förmån för handelsagenten kan i övrigt innebära att rätten till provision bortfaller i enlighet med punkt 1.”

Civillagen

15 I 801 § första och andra punkterna Občiansky zákonník (civillagen) föreskrivs följande:

”1. Försäkringen upphör att gälla om premien för den första försäkringsperioden eller engångspremien inte betalas inom tre månader från respektive förfallodatum.

2. Försäkringen upphör även att gälla om premien för den efterföljande försäkringsperioden inte betalas inom en månad från delgivningen av försäkringsgivarens kravbrev till försäkringstagaren, för det fall premien inte har betalats före delgivningen av detta kravbrev …”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

16 Den 13 mars 2012 ingick ERGO, som är ett försäkringsbolag, och Alžbeta Barlíková ett avtal som de rubricerade ”Förmedlingsavtal med en anknuten finansiell agent” (nedan kallat det omtvistade avtalet). I avtalet hänvisades det till 642 § handelslagen.

17 Genom detta avtal åtog sig Alžbeta Barlíková att utöva ”försäkringsförmedling” för ERGO:s räkning. Denna verksamhet bestod huvudsakligen i att uppsöka kunder och erbjuda dem att teckna ett försäkringsavtal med detta bolag. Alžbeta Barlíková hade även bemyndigande att ingå sådana avtal i ERGO:s namn och för ERGO:s räkning.

18 Alžbeta Barlíková fick provision beräknad på varje tecknat avtal i form av en viss procentandel av försäkringsbeloppet eller årspremien för ett sådant försäkringsavtal. Provisionen skulle betalas till Alžbeta Barlíková i förskott, så snart ett avtal ingåtts med kunden. Den slutgiltiga rätten till provisionsersättningen uppkom emellertid endast om försäkringsavtalet inte sades upp innan det hade gått tre eller fem år.

19 I det omtvistade avtalet föreskrevs dessutom att rätten till provision bortföll helt om kunden inte betalade premierna under de första månaderna av försäkringsavtalets giltighetstid eller att provisionen reducerades proportionerligt om kunden upphörde att betala premierna efter tre månader från tecknandet av försäkringsavtalet.

20 Alžbeta Barlíková skaffade ERGO flera nya kunder. När försäkringsavtalen ingåtts med dessa kunder erhöll hon, i enlighet med det omtvistade avtalet, i förskott den provision hon hade rätt till. Mellan tre och sex månader efter det att dessa försäkringsavtal hade undertecknats upphörde vissa kunder emellertid att betala de premier som hänförde sig till dessa avtal och reagerade inte heller på det brev med krav på betalning som ERGO skickade. Försäkringsavtalen upphörde därför att gälla i enlighet med 801 § civillagen. Vissa kunder upplyste ERGO om att de hade upphört att betala premierna efter det att de tappat det förtroende de ursprungligen haft för företaget, på grund av att företaget hade behandlat dem otillbörligt.

21 Efter det att de aktuella försäkringsavtalen hade upphört att gälla krävde ERGO, med stöd av det omtvistade avtalet, att Alžbeta Barlíková skulle återbetala den provision hon fått i förskott på grund av dessa försäkringsavtal, till ett totalt belopp om 11 421,42 euro. Alžbeta Barlíková betalade inte detta belopp och ERGO väckte därför talan vid Okresný súd Dunajská Streda (Distriktsdomstolen i Dunajská Streda, Slovakien) och yrkade att hon skulle förpliktas att betala detta belopp.

22 Inför denna domstol gjorde Alžbeta Barlíková gällande att ERGO kunde klandras för att försäkringsavtalen hade upphört att gälla. Det framgick nämligen av brev som flera kunder hade skickat till bolaget att bolaget inte hade behandlat dem på ett lämpligt sätt, bland annat genom att be dem besvara ett stort antal frågor även efter det att försäkringsavtalen hade tecknats och genom att skicka påminnelser till dem för att få betalt för premier som redan hade betalats.

23 Den hänskjutande domstolen ska i detta sammanhang fastställa om 662 § handelslagen, genom vilken artikel 11 i direktiv 86/653 har införlivats, utgör hinder för de villkor i det omtvistade avtalet, enligt vilka en underlåtenhet att betala de premier som föreskrivs i det avtal som ingåtts mellan huvudmannen och tredje man innebär att rätten till provision bortfaller eller att provisionen reduceras i proportion till hur länge avtalet har varit gällande.

24 Den hänskjutande domstolen vill därför, för det första, få klarhet i huruvida det enligt artikel 11.1 första strecksatsen i direktivet är möjligt att beakta sådana särdrag som är karakteristiska för avtal med lång giltighetstid. Den hänskjutande domstolen påpekar i detta hänseende att direktivet inte tar sikte på det fall då ett avtal till viss del inte fullföljs. Den hänskjutande domstolen menar, för det andra, att det finns skäl att klargöra begreppet ”som huvudmannen … kan klandras för” i den mening som avses i artikel 11.1 andra strecksatsen i direktivet. Enligt den hänskjutande domstolen är det av vikt att få ett klargörande i detta mål, på grund av den särskilda ordning som gäller för upphörande av försäkringsavtal och som anges i 801 § andra punkten civillagen. Enligt denna bestämmelse kan försäkringstagare avsluta avtalet genom att underlåta att betala förfallna premier, men de kan även använda sig av traditionella sätt att avsluta avtalet, såsom uppsägning eller hävning. Rättsligt sett är grunden för att avtalet upphör en underlåtelse att betala premierna, vilket innebär att försäkringstagaren inte har uppfyllt sina skyldigheter. Det kan emellertid finnas andra orsaker för denna underlåtenhet, som fått försäkringstagaren att agera på detta sätt.

25 Mot denna bakgrund beslutade Okresný súd Dunajská Streda (Distriktsdomstolen i Dunajská Streda) att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfrågor till EU-domstolen:

”1)

Ska uttrycket ’avtalet mellan tredje man och huvudmannen inte kommer att fullföljas’ i artikel 11 i direktiv 86/653 tolkas så, att det omfattar

a) fall då avtalet inte fullföljs över huvud taget, det vill säga då varken huvudmannen eller tredje man ens delvis tillhandahåller de tjänster som framgår av avtalet, eller

b) även fall då avtalet till viss del inte fullföljs, till exempel på grund av att den fastställda omsättningen inte uppnås eller att avtalet inte upprätthålls under den fastställda perioden?

2) För det fall tolkningen enligt led b i den första tolkningsfrågan är korrekt, ska artikel 11.2 i direktiv 86/653 då tolkas så, att en klausul i ett handelsagenturavtal enligt vilken agenten ska återbetala en proportionerlig andel av sin provision om avtalet mellan huvudmannen och tredje man inte har fullföljts i den omfattning som krävs enligt detta avtal eller i den omfattning som krävs enligt handelsagenturavtalet, inte utgör en avvikelse till men för agenten?

3) Ska det i samband med prövningen av situationer – såsom den som är i fråga i målet vid den nationella domstolen – för att fastställa huruvida ”orsaker som huvudmannen … kan klandras för” i den mening som avses i artikel 11.1 andra strecksatsen i direktiv 86/653 föreligger

a) endast tas hänsyn till de rättsliga omständigheter som direkt har lett till att avtalet har upphört att gälla (till exempel på grund av att tredje man har underlåtit att fullgöra sina avtalsenliga åtaganden), eller

b) ska det även prövas huruvida dessa omständigheter är resultatet av huvudmannens agerande i rättsförhållanden med tredje man, vilket fått tredje man att tappa förtroendet för huvudmannen och som en konsekvens av detta åsidosätta sina avtalsenliga åtaganden?”

Domstolens behörighet

26 EU-domstolen påpekar inledningsvis att ERGO, såsom framgår av begäran om förhandsavgörande, inför den hänskjutande domstolen har gjort gällande att direktiv 86/653 inte är tillämpligt i det nationella målet, eftersom det omtvistade avtalet, med hänsyn till dess titel och hänvisningen till 642 § handelslagen, inte utgör ett handelsagenturavtal utan ett förmedlingsavtal.

27 Det räcker i detta hänseende att konstatera att det av begäran om förhandsavgörande framgår att den hänskjutande domstolen anser att det omtvistade avtalet ska betraktas som ett handelsagenturavtal och inte som ett förmedlingsavtal. Detta antagande ligger således till grund för denna dom.

28 EU-domstolen påpekar vidare att det är riktigt att detta avtal inte omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 86/653, vilket enligt definitionen av handelsagent i artikel 1.2 endast är tillämpligt på handelsagenter med varaktig behörighet att förhandla om, eller att förhandla om och slutföra, försäljningar eller köp av varor. En handelsagent vars verksamhet, såsom är fallet i det nationella målet, består i att förhandla om och slutföra försäljningar av försäkringstjänster omfattas således inte av definitionen i artikel 1.2.

29 Det framgår dock av fast rättspraxis att när en reglering i nationell lagstiftning av rent inhemska situationer är anpassad till den reglering som har valts i unionsrätten, för att bland annat undvika att landets egna medborgare diskrimineras eller att konkurrensen snedvrids eller för att säkerställa ett och samma förfarande i jämförbara situationer, föreligger det ett klart intresse av att de bestämmelser eller begrepp som har hämtats från unionsrätten tolkas på ett enhetligt sätt, oberoende av de omständigheter under vilka de ska tillämpas, detta för att i framtiden undvika skilda tolkningar (dom av den 3 december 2015, Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, punkt 17 och där angiven rättspraxis).

30 Den hänskjutande domstolen har uppgett att den är medveten om att tvisten inför den inte omfattas av tillämpningsområdet för unionsrätten. Den hänskjutande domstolen har emellertid, med hänvisning till domstolens dom av den 16 mars 2006, Poseidon Chartering (C-3/04, EU:C:2006:176), angett att bestämmelserna i direktiv 86/653 är tillämpliga i förevarande mål angående ett handelsagenturavtal avseende försäkringstjänster.

31 Såsom anges i punkt 12 i denna dom har direktiv 86/653 införlivats med slovakisk lagstiftning genom 652 § och följande paragrafer i handelslagen. Såsom den slovakiska regeringen har påpekat är dessa paragrafer inte begränsade till att avse försäljning eller köp av varor, utan avser även avtal om tjänster. Av detta följer att den slovakiska lagstiftaren, genom att införliva bestämmelserna i direktivet med nationell rätt på detta sätt, avsåg att agenturavtal avseende varor och agenturavtal avseende tjänster skulle behandlas på samma sätt.

32 Domstolen är därför behörig att pröva denna begäran om förhandsavgörande.

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

33 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artikel 11.1 första strecksatsen i direktiv 86/653 ska tolkas på så sätt att den inte endast avser fall då avtalet mellan huvudmannen och tredje man inte fullföljs över huvud taget, utan även fall då detta avtal till viss del inte fullföljs, till exempel på grund av att den fastställda omsättningen inte uppnås eller att avtalet inte upprätthålls under den period som fastställs i avtalet.

34 I de flesta språkversionerna anges i artikel 11.1 första strecksatsen i detta direktiv att rätten till provision kan bortfalla, endast ”om och i den mån som” det har påvisats, att avtalet mellan tredje man och huvudmannen inte kommer att fullföljas.

35 Användningen av uttrycket ”i den mån som” tyder på att det, för att fastställa om rätten till provision har fallit bort, ska beaktas i vilken omfattning avtalet inte har fullföljts. Av användningen av detta uttryck följer således att artikel 11.1 första strecksatsen i direktivet avser såväl fall då avtalet inte fullföljs över huvud taget som de fall då avtalet till viss del inte fullföljs.

36 I den tjeckiska, den lettiska och den slovakiska språkversionen av artikel 11.l i direktiv 86/653 saknas emellertid ord som kan översättas med ”i den mån som”.

37 Enligt domstolens fasta praxis ska unionsbestämmelserna tolkas och tillämpas på ett enhetligt sätt mot bakgrund av de olika versionerna på samtliga unionsspråk. I händelse av bristande överensstämmelse mellan språkversionerna av en unionsrättslig text, ska den aktuella bestämmelsen tolkas med hänsyn till systematiken i och ändamålet med de föreskrifter i vilka den ingår (dom av den 1 mars 2016, Alo och Osso, C-443/14 och C-444/14, EU:C:2016:127, punkt 27).

38 Av detta följer att artikel 11.1 första strecksatsen i direktiv 86/653, med beaktande av den skillnad i lydelse som angetts i punkt 36 ovan, ska tolkas med hänsyn till systematiken i och ändamålet med direktivet.

39 När det gäller systematiken i direktiv 86/653, föreskrivs i artikel 7.1 i direktivet att handelsagenten har rätt till provision bland annat när avtalet har träffats som ett resultat av hans eller hennes medverkan. I artikel 10.1 i direktivet anges emellertid att rätten till provision uppkommer ”så snart som och i den

mån” avtalet fullföljts eller borde ha fullföljts. Det är inte möjligt att dra någon slutsats av att uttrycket ”i den mån som” används, eftersom detta uttryck inte används i alla språkversionerna av denna bestämmelse.

40 Det framgår emellertid av artikel 7.1, jämförd med artikel 10.1, i direktiv 86/653, att även om handelsagenten har rätt till provision för de avtal som ingås med kunder som agenten har anskaffat, så konkretiseras denna rättighet först i samband med att avtalet fullföljs eller borde ha fullföljts. Av detta kan man sluta sig till att rätten till provision uppkommer efterhand som avtalet fullföljs och att detta fullföljande, när det gäller avtal med lång giltighetstid som uppfylls successivt, såsom de försäkringsavtal som är aktuella i det nationella målet, är utsträckt i tiden. Om rätten till provision endast uppkommer i förhållande till i vilken omfattning avtalet har fullföljts, bortfaller rätten till provision i den mån som avtalet inte har fullföljts. Artikel 11.1 första strecksatsen i direktivet ska därför tolkas på så sätt att den även avser fall då avtalet mellan huvudmannen och tredje man till viss del inte fullföljs.

41 När det gäller ändamålet med direktiv 86/653, erinrar EU-domstolen om att det av andra och tredje skälen i detta direktiv framgår att direktivet bland annat syftar till att skydda handelsagenter gentemot deras huvudmän (se, för ett liknande resonemang, dom av den 3 december 2015, Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, punkt 23).

42 Det följer emellertid av artiklarna 3.1 och 4.1 i detta direktiv att handelsagenten och huvudmannen ska handla plikttroget och redligt gentemot varandra. Det framgår även av artikel 10.1 i direktivet att lagstiftaren avsåg att rätten till provision ska uppkomma när avtalet fullföljs, snarare än när det ingås.

43 En tolkning av artikel 11.1 första strecksatsen i direktiv 86/653 som innebär att artikeln endast avser fall då avtalet inte fullföljs över huvud taget, strider således mot ändamålet med de bestämmelser i direktivet som angetts i föregående punkt och mot direktivet generellt, om handelsagenten, i det fall det rör sig om avtal med lång giltighetstid, såsom de försäkringsavtal som är aktuella i det nationella målet, är garanterad hela provisionen redan när avtalen börjar löpa, utan att hänsyn tas till att dessa avtal eventuellt till viss del inte har fullföljts.

44 Av detta följer att den första frågan ska besvaras enligt följande. Artikel 11.1 första strecksatsen i direktiv 86/653 ska tolkas på så sätt att den inte endast avser fall då avtalet mellan huvudmannen och tredje man inte fullföljs över huvud taget, utan även fall då detta avtal till viss del inte fullföljs, till exempel på grund av att den fastställda omsättningen inte uppnås eller att avtalet inte upprätthålls under den period som fastställs i avtalet.

Den andra frågan

45 Den hänskjutande domstolen har ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida artikel 11.2 och 11.3 i direktiv 86/653 ska tolkas så, att en klausul i ett handelsagenturavtal, enligt vilken agenten ska återbetala en proportionerlig andel av sin provision om avtalet mellan huvudmannen och tredje man till viss del inte har fullföljts, utgör en ”avvikelse … till men för handelsagenten” i den mening som avses i artikel 11.3 i direktivet.

46 EU-domstolen erinrar i detta hänseende om att artikel 11.3 i direktiv 86/653 innehåller ett förbud mot att avtala om avvikelse från artikel 11.1 i direktivet till men för handelsagenten.

47 Den omständigheten att agenten enligt handelsagenturavtalet är skyldig att återbetala en proportionerlig andel av sin provision om det avtal som ingåtts mellan huvudmannen och tredje man endast fullföljs till viss del, kan emellertid i princip inte anses utgöra en ”avvikelse … till men för handelsagenten”, i den mening som avses i artikel 11.3 i direktiv 86/653. Denna skyldighet är tvärtom förenlig med bestämmelserna i artikel 11.1 och 11.2 i direktivet.

48 Det följer nämligen av svaret på den första frågan att artikel 11.1 första strecksatsen i direktiv 86/653 ska tolkas på så sätt att handelsagentens rätt till provision kan bortfalla även när det avtal som ingåtts mellan huvudmannen och tredje man till viss del fullföljs. Enligt artikel 11.2 i direktivet ska dessutom de provisioner som handelsagenten redan har mottagit återbetalas, om rätten till dem har upphört. Av detta följer att agenten, enligt dessa bestämmelser, kan vara skyldig att återbetala den provision som redan har utbetalats, i den mån det ingångna avtalet mellan huvudmannen och kunden inte har fullföljts.

49 Likväl ska det preciseras att skyldigheten att återbetala provisionen ska vara strikt proportionerlig mot den omfattning i vilken avtalet inte har fullföljts. En skyldighet att återbetala en del av provisionen som proportionellt sett är större än den omfattning i vilken avtalet inte har fullföljts utgör nämligen en avvikelse till men för agenten, vilket är förbjudet enligt artikel 11.3 i direktiv 86/653. Däremot är det möjligt att göra en avvikelse till förmån för agenten, som innebär att återbetalning krävs av en del av provisionen som proportionellt sett är mindre än den omfattning i vilken avtalet inte har fullföljts.

50 Vidare följer det av artikel 11.3 i direktiv 86/653 att det andra villkoret som anges i artikel 11.1 i direktivet inte kan avtalas bort, det vill säga villkoret enligt vilket rätten till provision endast bortfaller om den omständighet att avtalet inte har fullföljts beror på orsaker som huvudmannen inte kan klandras för. Ett avtalsvillkor, enligt vilket rätten till provision faller bort i situationer då den omständighet att avtalet inte har fullföljts beror på orsaker som huvudmannen kan klandras för, strider följaktligen mot artikel 11.3.

51 Av detta följer att den andra frågan ska besvaras enligt följande. Artikel 11.2 och 11.3 i direktiv 86/653 ska tolkas så, att en klausul i ett handelsagenturavtal, enligt vilken agenten ska återbetala en proportionerlig andel av sin provision om avtalet mellan huvudmannen och tredje man till viss del inte har fullföljts, inte utgör en ”avvikelse … till men för handelsagenten”, i den mening som avses i artikel 11.3 i direktivet, under förutsättning att den del av provisionen som omfattas av återbetalningsskyldigheten står i proportion till den omfattning i vilken avtalet inte har fullföljts och under förutsättning att den omständigheten att avtalet inte har fullföljts beror på orsaker som huvudmannen inte kan klandras för.

Den tredje frågan

52 Den hänskjutande domstolen har ställt den tredje frågan för att få klarhet i huruvida artikel 11.1 andra strecksatsen i direktiv 86/653 ska tolkas på så sätt att begreppet ”orsaker som huvudmannen … kan klandras för” endast avser rättsliga grunder som direkt har medfört att avtalet mellan huvudmannen och tredje man har upphört att gälla eller om detta begrepp avser alla rättsliga och faktiska omständigheter som huvudmannen kan klandras för och som har medfört att avtalet inte har fullföljts.

53 EU-domstolen erinrar i detta hänseende om att den omständighet som, enligt den hänskjutande domstolen, i det nationella målet, är orsaken till att försäkringsavtalen inte har fullföljts, och som enligt ERGO ligger till grund för rätten till återbetalning av den provision som utbetalats till Alžbeta Barlíková, var att vissa kunder underlät att betala premierna enligt avtalen. Enligt slovakisk rätt medför denna omständighet i sig, enligt 801 § civillagen, att de berörda avtalen upphör att gälla. Enligt den hänskjutande domstolen berodde emellertid de berörda kundernas underlåtenhet att betala premierna, i det nationella målet, på att de förlorat förtroendet för huvudmannen, vilken inte agerat professionellt i förhållande till sina kunder.

54 Begreppet ”orsaker som huvudmannen … kan klandras för” definieras inte i direktiv 86/653. Såsom generaladvokaten har angett i punkt 53 i sitt förslag till avgörande är artikel 11.1 andra strecksatsen i direktivet, i vissa språkversioner av detta direktiv, bland annat den franska språkversionen, formulerad i neutrala ordalag, i det att den endast ger uttryck för tanken att den omständigheten att det avtal som

ingåtts med tredje man inte har fullföljts inte beror på huvudmannen. I andra språkversioner av detta direktiv, bland annat den slovakiska språkversionen, antyder denna bestämmelse emellertid att huvudmannen har begått ett fel.

55 I enlighet med den rättspraxis som angetts i punkt 37 ovan ska artikel 11.1 andra strecksatsen i direktiv 86/653 följaktligen tolkas med hänsyn till bland annat ändamålet med direktivet.

56 Det har, i punkterna 41 och 42 i denna dom, påpekats att direktivets syfte bland annat är att skydda handelsagenten och att det i direktivet dessutom hänvisas till förhållandet mellan handelsagenten och huvudmannen, vilket ska präglas av plikttrohet och redlighet. Det villkor som innebär att den omständigheten att avtalet inte har fullföljts ska bero på orsaker som huvudmannen inte kan klandras för bidrar till att uppnå detta mål, genom att hindra att huvudmannen befrias från sin skyldighet att betala provision till agenten när det är på grund av huvudmannen som avtalet inte fullföljs.

57 En snäv tolkning av uttrycket ”orsaker som huvudmannen … kan klandras för” till att endast avse rättsliga grunder som direkt medfört att avtalet har upphört att gälla, oberoende av de faktiska eller rättsliga omständigheter som kan förklara varför detta har skett, är inte förenlig med detta ändamål. En sådan snäv tolkning ger inte någon möjlighet att bedöma om det, rent faktiskt, beror på huvudmannen att avtalet upphör att gälla eller om huvudmannen kan klandras för att avtalet inte fullföljs. Det skulle således kunna finnas situationer där huvudmannen kunde undgå att betala provision trots att avtalets upphörande berodde på huvudmannens eget agerande.

58 Så kunde bland annat vara fallet när det i en sådan lagstiftning som den i det nationella målet föreskrivs att en underlåtenhet att betala premierna, enligt 801 § civillagen, medför att de berörda försäkringsavtalen upphör att gälla. Enligt en sådan lagstiftning beror avtalets upphörande nämligen på att tredje man underlåter att uppfylla sina avtalsenliga skyldigheter i och med att han eller hon slutar att betala de premier som föreskrivs i avtalet, utan att orsaken till att betalningarna upphör beaktas.

59 Av detta följer att begreppet ”orsaker som huvudmannen … kan klandras för”, som avses i artikel 11.1 andra strecksatsen i direktiv 86/653, inte kan avse endast rättsliga grunder som direkt medför att avtalet upphör att gälla, utan även de orsaker som legat till grund för detta upphörande. Det ankommer på den nationella domstolen att bedöma dessa orsaker på grundval av alla relevanta rättsliga och faktiska omständigheter, för att pröva om den omständigheten att avtalet inte har fullföljts beror på omständigheter som huvudmannen inte kan klandras för.

60 När det närmare gäller omständigheterna i det nationella målet ankommer det följaktligen på den hänskjutande domstolen, för att kunna bedöma ERGO:s yrkande om att Alžbeta Barlíková ska återbetala provision och om det eventuella bortfallet av rätten till provision, att beakta samtliga omständigheter i målet, och inte bara se till försäkringstagarnas underlåtenhet att uppfylla sin skyldighet att betala de premier som föreskrivs i de försäkringsavtal som ingåtts, för att fastställa om detta bolag inte kan klandras för den omständigheten att dessa avtal inte har fullföljts.

61 Av detta följer att den tredje frågan ska besvaras enligt följande. Artikel 11.1 andra strecksatsen i direktiv 86/653 ska tolkas på så sätt att begreppet ”orsaker som huvudmannen … kan klandras för” inte endast avser rättsliga grunder som direkt medfört att avtalet mellan huvudmannen och tredje man har upphört att gälla, utan alla de rättsliga och faktiska omständigheter som huvudmannen kan klandras för och som medför att avtalet inte fullföljs.

Rättegångskostnader

62 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (fjärde avdelningen) följande:

1) **Artikel 11.1 första strecksatsen i rådets direktiv 86/653 av den 18 december 1986 om samordning av medlemsstaternas lagar rörande självständiga handelsagenter ska tolkas på så sätt att den inte endast avser fall då avtalet mellan huvudmannen och tredje man inte fullföljs över huvud taget, utan även fall då detta avtal till viss del inte fullföljs, till exempel på grund av att den fastställda omsättningen inte uppnås eller att avtalet inte upprätthålls under den period som fastställs i avtalet.**

2) **Artikel 11.2 och 11.3 i direktiv 86/653 ska tolkas så, att en klausul i ett handelsagenturavtal, enligt vilken agenten ska återbetala en proportionerlig andel av sin provision om avtalet mellan huvudmannen och tredje man till viss del inte fullföljs, inte utgör en ”avvikelse … till men för handelsagenten”, i den mening som avses i artikel 11.3 i direktivet, under förutsättning att den del av provisionen som omfattas av återbetalningsskyldigheten står i proportion till den omfattning i vilken avtalet inte har fullföljts och under förutsättning att den omständigheten att avtalet inte har fullföljts beror på orsaker som huvudmannen inte kan klandras för.**

3) **Artikel 11.1 andra strecksatsen i direktiv 86/653 ska tolkas på så sätt att begreppet ”orsaker som huvudmannen … kan klandras för” inte endast avser rättsliga grunder som direkt medfört att avtalet mellan huvudmannen och tredje man har upphört att gälla, utan alla de rättsliga och faktiska omständigheter som huvudmannen kan klandras för och som medför att avtalet inte fullföljs.**

Underskrifter